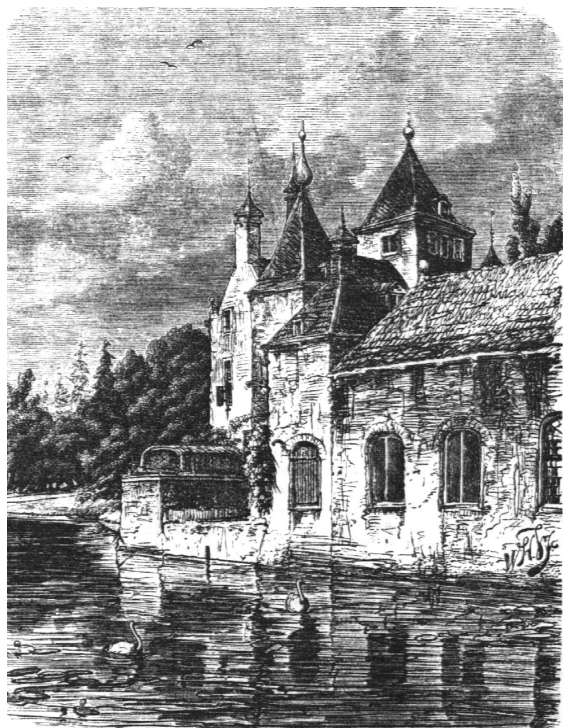

Cultuurhistorische wandelroute door Renswoude

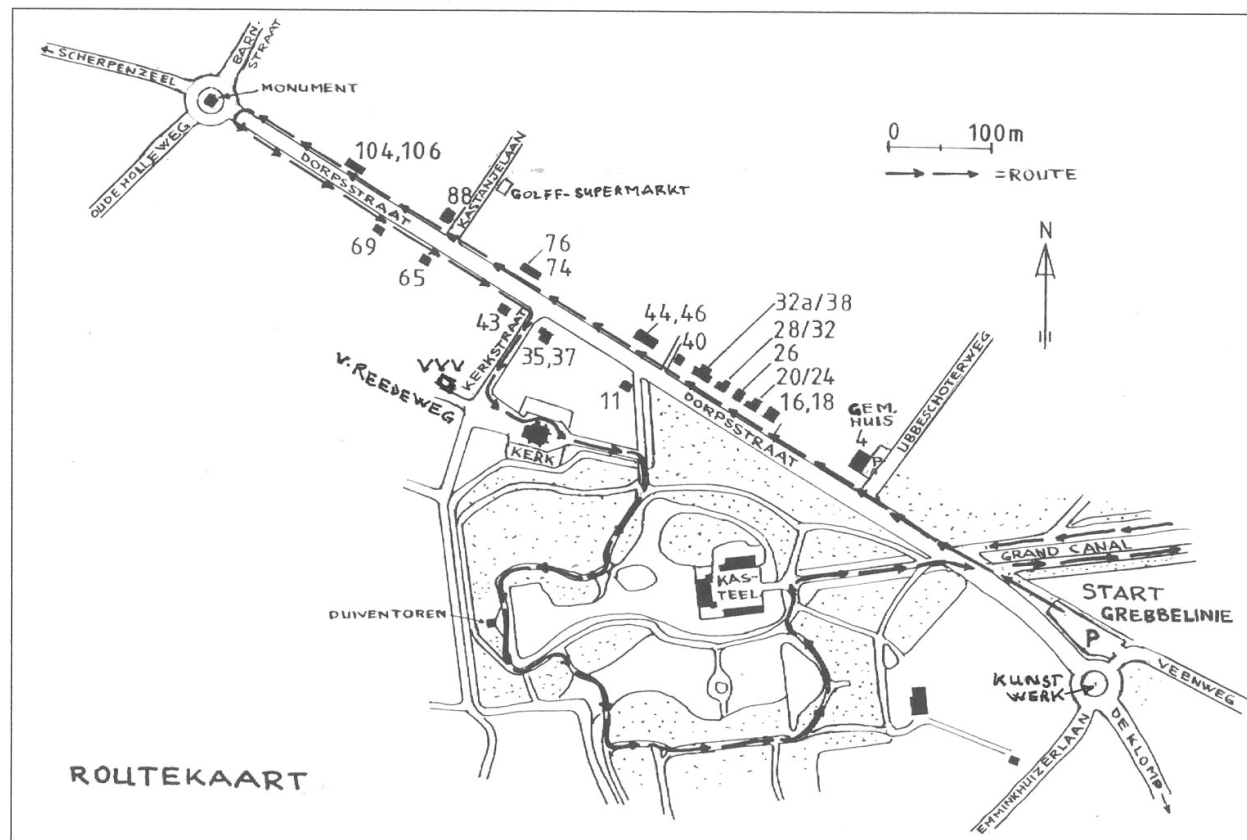
Duur: ruim een uur.

Kasteel Renswoude. Uit Nederlands Magazijn 1861.
Houtgravure door W. Hekking Jr.

Het dorp Renswoude.

Renswoude wordt voor het eerst genoemd in het midden van de 14de eeuw. Vóór die tijd lagen er in de omgeving al wel een aantal boerenhofsteden zoals Ubbeschoten en Abbelaar die nu nog bestaan. Van een dorp kon toen echter nog niet gesproken worden. Sinds de tweede helft van de 14de eeuw lag er een burcht genaamd de Borchwal.

Bij de ontginning van Emmikhuizen in 1638 is de Dorpsstraat aangelegd en de koepelkerk gebouwd. In 1654 werd de Borchwal vervangen door het huidige kasteel. Aan de Dorpsstraat werden planmatig, op ruime afstand van de weg, woningen gebouwd met ervoor de karakteristieke tuinen. Renswoude heeft een overwegend agrarisch karakter en is klein gebleven. (Nu ca. 4.500 inwoners). Spectaculaire uitbreidingen hebben er in de afgelopen eeuwen niet plaats gevonden. Zo kon het gebeuren dat een in de 18de eeuw gebouwde wijk nog steeds de "Nieuwe Buurt" wordt genoemd.

Wandeling door het dorp.

1. U start vanaf de parkeerplaats Grebbeline en gaat richting het dorp.

Waar u loopt lag vroeger de Dorpssteeg, die in het verlengde van de Dorpsstraat naar Ederveen liep. In 1829 is vanaf de parkeerplaats de Arnhemseweg aangelegd in de richting De Klomp.

2. Op Dorpsstraat 4 staat het gemeentehuis. Het gemeentehuis werd in 1651 als pastorie gebouwd en is daarmee

het oudste huis van Renswoude. (Alleen de kerk is ouder).

Ds. Willem Saldenus was de eerste bewoner. De Ubbeschoterweg die langs het gebouw loopt, wordt door oude inwoners van Renswoude nog steeds de "Domineesdiek" genoemd. Sinds 1924 is het gebouw in gebruik als gemeentehuis en is het een paar maal uitgebreid.

Aan de balie is gedurende de openingsuren het boek "Renswoude geschiedenis en architectuur" verkrijgbaar. Dit boek geeft een uitgebreide beschrijving van alle monumenten in Renswoude.

Op de bovenverdieping bevindt zich een oudheidkamer.

3. Voor het gemeentehuis staat de dorpspomp.

Vroeger had elk huis een houten pomp die water uit een ondiepe put (ca. 1,5 m) oppompte. Dit water was meestal van slechte kwaliteit. In de jaren twintig van de 20ste eeuw werd op drie plaatsen in het dorp een nortonpomp geslagen voor algemeen gebruik. Het water uit deze pompen kwam van meer dan 20 m diepte en was van uitstekende kwaliteit. Ook de dorpspomp, die een kopie is van een pomp die elders in het dorp heeft gestaan, geeft heerlijk drinkwater. Probeer u het maar eens.

4. U gaat de Dorpsstraat in en komt in de zogenaamde "Nieuwe Buurt". Deze schilderachtige woningen met de huisnummers 16 t/m 38 werden tussen 1773 en 1780 gebouwd voor personeel van het kasteel.

De rood-witte luiken herinneren daar nog aan. Het was vroeger gebruikelijk om de luiken van huizen en boerderijen, die in ei-

gendom waren van een landgoed, te schilderen in de kleuren van dat landgoed. Voor kasteel Renswoude waren dat de kleuren rood en wit.

In de achterhuizen van deze woningen werd vroeger wel een varken of kalf vetgemest, bestemd voor eigen gebruik.

5. De woning op nr. 40 is een typisch dorps huis zoals er vroeger veel stonden. Er heeft onder andere een kuiper, een klompenmaker en een veldwachter in gewoond. Van 1890 tot 1925 was er een bakkerij gevestigd.

De kasteelgracht die vroeger aan de overkant van de straat langs het bos liep, werd de "Bakkerswiek" genoemd. Dit, omdat volgens overleveringen de bakker in die sloot zijn spullen zou hebben afgespoeld. Vanaf 1936 tot in de jaren 80 deed het dienst als boerderij en stonden er nog koeien en varkens in de schuurberg.

6. De woning met de klokgevel, schuin tegenover, op nr. 11 is in 1948 gebouwd. De muurankers met het jaartal 1683 stammen van een oudere woning.

In de tuin achter het huis vindt u Dicky's theeschenkerij. Hier zijn ook diverse folders met fiets- en wandelroutes verkrijgbaar.

7. Het karakteristieke pand op nr. 44-46 is in het einde van de 17de eeuw gebouwd als Rechthuis en Herberg. In het rechter deel was het logement "Het Statenwapen" gevestigd. Schout en schepenen vergaderden in het linker deel. Pas in 1838 kreeg het gebouw een verdieping.

Renswoude was een Hoge en Vrije Heerlijkheid. Dit betekende dat de doodstraf mocht worden uitgesproken. Er was in het Rechthuis dan ook een gevangenkamer en elders in het dorp was een galg opgericht. Van deze galg is overigens slechts éénmaal gebruik gemaakt.

Het plein vóór het Rechthuis was in de Franse Tijd het toneel van een opstootje. De kasteelheer en daarmee ook het bestuur van Renswoude was patriottisch gezind. In 1785, op de verjaardag van prinses Wilhelmina, de vrouw van stadhouder Willen V, kwam uit het prinsgezinde Gelderland via de Veenweg een groep mensen, getooid met oranjestrikken, hier demonstreren. Ze weigerden te vertrekken en wisten zelfs een door de drost gearresteerde oranjeklant te bevrijden. Doordat "de kogels niet op de geweren pasten", klaagde de drost, had hij niet adequaat op kunnen treden.

➤ Wilt u de wandeling inkorten, dan kunt u bij de Kerkstraat linksaf slaan en verder gaan met punt 16.

8. In het oude huis op nr. 74 is lange tijd een smederij gevestigd geweest.

Aan de weg stond hier een hoefstal. Na de oorlog is de smederij verbouwd tot winkel.

9. Het statige huis op nummer 76 is in 1844 gebouwd en lange tijd bewoond geweest door de familie van de gemeentesecretaris Van Essen.

➤ Na nummer 86 kunt u rechts de Kastanjelaan in, waar u na 100 m aan uw rechterhand in de Golffsupermarkt op nr. 2a een info recreatiestand aantreft.

De VVV is gevestigd in de bibliotheek aan de Van Reedeweg nr. 77. (Aan het einde van de Kerkstraat).

Openingstijden bibliotheek:

dinsdag	14.00 - 17.00 uur
	18.30 - 20.30 uur
woensdag	14.00 - 17.00 uur
donderdag	10.00 - 12.00 uur
vrijdag	14.00 - 17.00 uur
	18.30 - 20.30 uur

10. Op nummer 88 staat het gebouw van de Gereformeerde kerk. Het is in 1908 gebouwd naar een ontwerp van de architect Schooneveld.

In 1981 is achter dit gebouw een nieuwe kerk gebouwd. Het oude gebouw doet sindsdien dienst als verenigingsgebouw.

11. Dorpsstraat 104-106 is een oud winkelwoninghuis. Het wordt al genoemd in 1738.

12. Aan het einde van de Dorpsstraat staat op de rotonde het monument voor de gevallen in de Tweede Wereldoorlog.

➤ **U steekt hier over en loopt aan de overzijde van de straat terug.**

13. Het witgepleisterde huis op nr. 69 heeft op de gevel het jaartal 1722. Het oorspronkelijke huis moet ouder zijn.

In het midden van de vorige eeuw is het opnieuw opgebouwd in twee lagen. Het is vooral bewoond geweest door welgestelden.

14. Op nummer 65 staat het statige herenhuis Nooitgedagt. Dit huis wordt in het erfpachtregister van 1722 genoemd als "t Huis van de secretaris Verschuur",

die ook notaris was. Nu is hier een huisartsenpraktijk gevestigd.

15. Het volgende herenhuis op nummer 43 is in 1899 gebouwd als dokterswoning.

In 1924 werd het met de Nederlandse Hervormde kerk geruild voor Dorpsstraat nr. 4. Tot 1965 is het in gebruik geweest als pastorie.

➤ **Vorbij huisnummer 41 gaat u rechtsaf de Kerkstaat in.**

16. Aan het begin van de Kerkstraat staat links de woning Dorpsstraat 35-37. Uit de muurankers blijkt dat het gebouw is in 1761.

Het huis is in de negentiende eeuw vergroot. In 1928 kwam de voerman Dirk Dirkse er wonen. In 1994 is het gerestaureerd.

17. Wat verderop in de Kerkstraat staat links aan het plein de Koepelkerk van Renswoude. Deze in 1639 gebouwde kerk is misschien wel het belangrijkste monument in deze plaats. De bouw wordt toegeschreven aan de bouwmeester Jacob van Campen. De windwijzer op de toren heeft de vorm van een vis, wat een oud Christelijk symbool is.

De bouwstijl van de kerk, de classicistische centraalbouw, was in die tijd nieuw en werd speciaal toegepast voor protestantse kerken. De plattegrond heeft de vorm van een Grieks kruis.

Volgens algemeen gebruik werden ook hier de doden in de kerk begraven, en dat op de meest ongelegen momenten. In 1651 werd namelijk verboden om begrafenissen in het vervolg "tijdens de kerkdiensten" te laten

plaatsvinden. In de Franse Tijd werd het verboden om in de kerk te begraven. De ingang van de grafkelder van de Heren en Vrouwen van Renswoude is toen naar buiten verplaatst en bevindt zich nu aan de noordzijde. In 1922 is het gebouw door de kasteelheer overgedragen aan de Hervormde Gemeente.

18. U loopt om de kerk heen. Aan de achterzijde, boven de ingang, is een gevelsteen aangebracht met het wapen van de opdrachtgever Johan van Reede en zijn echtgenote. Zoals op de steen te zien is had hij de in die tijd zeer begeerde Deense Orde van de Olifant ontvangen.

(De kerk is niet opengesteld, maar voor groepen kan een afspraak voor bezichtiging worden gemaakt bij de VVV-Renswoude, Van Reedeweg 77, tel. 0318 575151.)

Zoals in punt 7 al is vermeld, was het bestuur van Renswoude in de Franse tijd patriottisch. Zo niet de meerderheid van de bevolking. Koster, voorzanger en schoolmeester Theodorus Godron was al door de kasteelheer ontslagen omdat hij de schoolkinderen Oranjeliedjes liet zingen. De plaatselijke predikant Ds. Vinman was voorzichtig. Hij liet Ds. Munting uit het naburige Ede de kastanjes uit het vuur halen.

In 1785 ging een medewerker van de Heer van Renswoude met potlood en papier, in een hoekje van de kerk zitten, om de preek van Ds. Munting op te schrijven. Na onderzoek door de Staten van Utrecht werd de plaatselijke predikant verboden om deze oproerkraaijer ooit nog voor preken uit te nodigen. Zijn prinsgezinde uitspraken waren niet in de smaak gevallen.

De Koepelkerk. Uit Nederlands Magazijn 1861.

- **U loopt de Kerklaan af en gaat rechtsaf door het hek het kasteelpark in. Volg het pad naar rechts om de vijver.**

19. Het park bij kasteel Renswoude was oorspronkelijk in Franse stijl aangelegd, met vierkante vijvers, rechte lanen en bloemperken met hagen. Ook waren er veel tuinvazen opgesteld.

In het begin van de 19de eeuw werd door de tuinarchitect Zocher de aanleg veranderd in de zogenaamde “Engelse” of “landschapsstijl”. Hierbij moet het park een stuk natuur verbeelden met bochtige paden en verrassende doorkijkjes. De vijvers en grachten werden vergraven en van de overblijvende

grond werden heuvels opgeworpen. Aan de oostzijde van het kasteel laat het rozenperk nog de sporen van de oorspronkelijke aanleg zien.

20. Vanaf de duiventoren, een restant van de Franse aanleg, heeft u een prachtig uitzicht op het zich in het water van de vijver spiegelende kasteel.

21. U loopt door tot voor de brug van het kasteel. Zowel op de klok als op de wapenstein boven de ingang is het bouwjaar 1654 te zien. Johan van Reede liet, nadat kerk en pastorie voltooid waren, op de fundamenten van de middeleeuwse Borchwal, een nieuw woonhuis bouwen. Het in Hollands-classicistische stijl opgetrokken kasteel, dat wordt toegeschreven aan de Utrechtse bouwmeesters Van Vianen en Van Cooten, heeft niet meer het uiterlijk van een versterkte burcht. (Het kasteel is niet toegankelijk.)

Na het uitsterven van de familie Van Reede van Renswoude kwam het goed in de tweede helft van de 18de eeuw in bezit van het geslacht Taets van Amerongen. Een familiestichting beheert het complex, dat nog door nakomelingen wordt bewoond.

Links naast de brug is op een steen aangegeven hoe hoog het water stond bij de overstroming van 1855, die ontstond na doorbraak van de Rijndijk. Grote gedeelten van Renswoude stonden toen onder water. De boeren uit de buurt brachten hun vee naar het kasteelplein dat, zoals u kunt zien, nog juist droog bleef.

- **U loopt de kasteellaan af in de richting van de Dorpsstraat.**

22. Aan de overzijde van de straat ligt het omstreeks 1705 gegraven Grand Canal. Volgens overlevering zou dit kanaal in opdracht van Maria Duyst van Voorhout zijn gegraven om haar echtgenoot Frederik Adriaan baron van Reede te verrassen bij zijn terugkomst van vredesonderhandelingen na de Spaanse Successieoorlog.

Maria, die geruime tijd na haar man kinderloos overleed, was een sociaal bewogen vrouw. In haar testament werd bepaald dat haar geld ten goede moest komen aan schrandere weeskinderen uit weeshuizen in Delft, Utrecht en Den Haag. Op de in 1754 ontstane Fundaties van de Vrijvrouwe van Renswoude kunnen studenten nog steeds een beroep doen voor een studiebeurs.

- **U kunt rechtsaf terug naar de parkeerplaats. Indien u dat wenst kunt u eerst nog een wandeling rond het Grand Canal maken. Lengte ca 1,5 km.**

23. Op de rotonde achter de parkeerplaats Grebbelinie staat een werk van de kunstenaar mw. E. Baerveldt. Zie voor een beschrijving het informatiebord op de parkeerplaats.

Juli 2008.

Werkgroep Wandel- en Fietsroutes Renswoude.